

Archeologienota met beperkte samenstelling

Overijse, Jezus-Eik - Hoeilaart

Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Overijse, Jezus-Eik - Hoeilaart

Auteur(s)

Michiel Steenhoudt & Nandy Dolman

Erkende archeoloog

Michiel Steenhoudt (2015/00019)

BAAC-Projectnummer

2019-0047

Plaats en datum

Gent, 16 mei 2019

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 973

ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

Inhoud

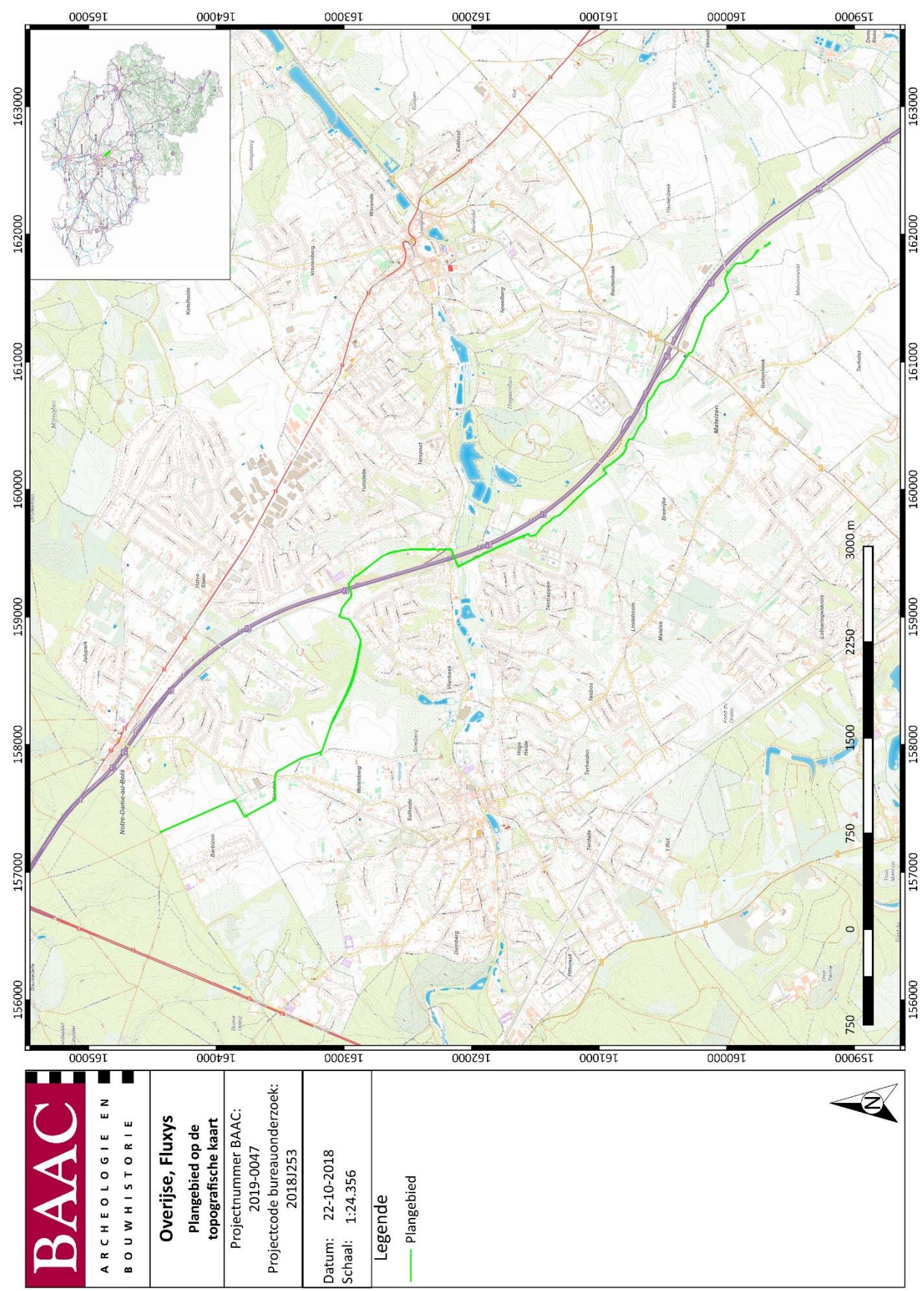
1	Bureauonderzoek	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	5
1.1.3	Aanleiding	5
1.1.4	Huidige situatie	6
1.1.5	Geplande werken en bodemingrepen	10
1.1.6	Randvoorwaarden	10
1.2	Werkwijze en strategie	10
1.3	Besluit	10
1.3.1	Potentieel op kennisvermeerdering	10
1.3.2	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	10
2	Samenvatting	10
3	Lijst met figuren	11
4	Bibliografie	11

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

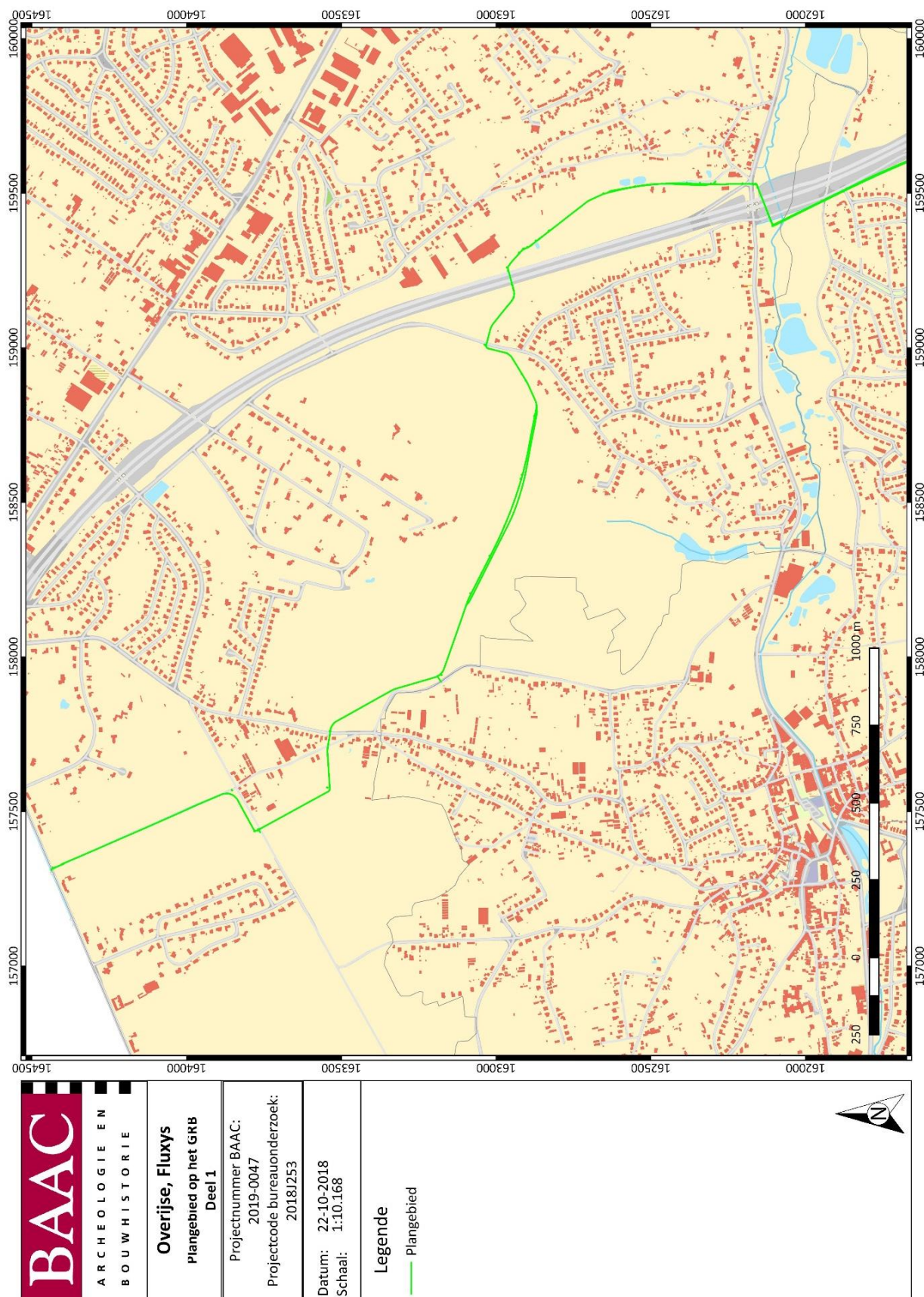
1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Overijse, Jezus-Eik, Hoeilaart		
Ligging	Jezus-Eik, gemeente Overijse, provincie Vlaams-Brabant		
Kadaster	Gemeente Overijse Afdeling 1, Sectie B, Percelen: 10/02 (partim), 164k (partim), 170a15 (partim), 170b15 (partim), 170b24 (partim), 170c22 (partim), 170e16 (partim), 170e24 (partim), 170f24 (partim), 170r14 (partim), 170w15 (partim), 170y17 (partim), 170z14 (partim), 171p (partim), 178w (partim), 178x (partim), 178y (partim), 178z (partim) en 185t5 (partim) Afdeling 3, Sectie I, Percelen: 91b (partim), 90d (partim), 92c (partim), 94a (partim), 73b (partim), 73/02A (partim), 316e (partim), 145b (partim), 146e (partim), 150d (partim), 198b3 (partim), 281c (partim), 268e (partim), 268f (partim), 268g (partim), 267g (partim), 267e (partim), 266c (partim), 276b (partim), 313b (partim) en 316e (partim) Afdeling 1, Sectie M, Percelen: 70k6 (partim), 71 (partim), 78a (partim), 80e (partim), 81a (partim), 84c (partim), 162 (partim), 165b (partim), 184 (partim), 652 (partim), 655a (partim), 657 (partim), 659 (partim), 665 (partim), 667 (partim), 713a (partim), 715a (partim), 719a (partim), 720a (partim) en 720b (partim) Afdeling 6, Sectie L, Percelen: 607 (partim), 609a (partim), 609b (partim), 750 (partim), 752d (partim), 759h (partim), 766p (partim), 768n (partim) en 782c (partim)		
Coördinaten	Gemeente Hoeilaart Afdeling 1, Sectie A, Percelen: 1b (partim), 2d (partim), 2e (partim), 3e (partim), 10f (partim), 11x (partim), 35y15 (partim) en 40e (partim) Noordwest: x: 157309.864 y: 164436.979 Noordoost: x: 157319.846 y: 164434.136 Zuidwest: x: 161926.758 y: 159664.217 Zuidoost: x: 161937.857 y: 159663.570		
Projectcode BAAC Vlaanderen	2019-0047		
Bureau-onderzoek	Projectcode	2018J253	
	Erkend archeoloog	Michiel Steenhoudt (2015/00019)	
	Betrokken actoren	Michiel Steenhoudt (archeoloog) Nandy Dolman (archeoloog)	
	Betrokken derden	N.v.t.	

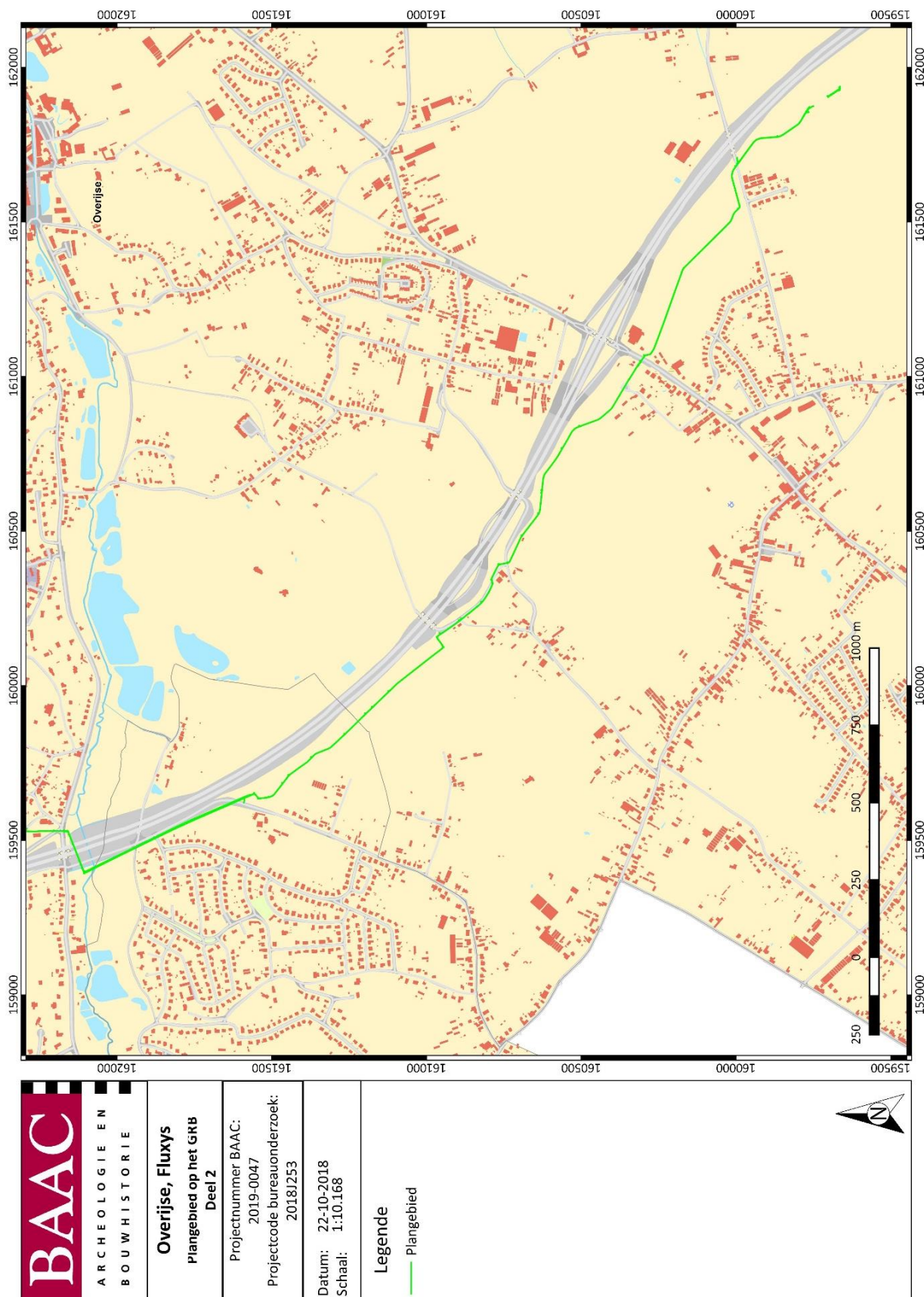
Figuur 1: Plangebied op topografische kaart¹

¹ AGIV 2017a

Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)², deel 1

² AGIV 2017b

Figuur 3: Plangebied op kadasterkaart (GRB)³, deel 2

³ AGIV 2017b

1.1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving.

Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk.

1.1.3 Aanleiding

De voorliggende archeologienota kadert in een regularisatieprocedure van een ooit vergunde bouwvergunning. Deze voorgaande omgevingsvergunning werd echter om bepaalde redenen vernietigd, waardoor een nieuwe aanvraag dient te worden gedaan. Om het dossier opnieuw volledig te laten zijn, is er nood aan een bekrachtigde archeologienota.

Ten tijde van de voorgaande en verleende omgevingsvergunning werd reeds een volledig archeologisch traject afgerond binnen het oude decreet. Op basis van die verleende vergunning werden door het Agentschap Onroerend Erfgoed de Bijzondere Voorwaarden opgemaakt voor een bureauonderzoek, een paleolandschappelijk booronderzoek, een veldkartering en een archeologische begeleiding.⁴ De betreffende vergunning voor deze onderzoeken werden bij het Agentschap aangevraagd: 2017/067. Een belangrijk gegeven is bovendien dat de ooit vergunde werken binnen het

⁴ De resultaten van het archeologisch onderzoek zijn terug te vinden in STEENHOUDT M, 2018.

plangebied reeds volledig zijn uitgevoerd. Aangezien er geen nieuwe geplande werken zullen plaatsvinden binnen het plangebied, is deze archeologienota in beperkte samenstelling opgemaakt. Er is geen potentieel op kenniswinst, want alles is reeds vergraven, waardoor ook geen archeologie meer aanwezig zal zijn en bovendien geen impact op de bodem, want er zijn geen nieuwe geplande werken voorzien.

1.1.4 Huidige situatie

In het plangebied ligt de reeds aangelegde gasleiding. Het volledige plangebied is hierdoor, en door het uitgevoerde archeologische onderzoek met bodemingreep, reeds integraal verstoord.

Figuur 4: Plangebied op de meest recente luchtfoto van Vlaanderen⁵

Hieronder wordt kort een samenvatting gegeven van de resultaten van het uitgevoerde onderzoek zoals gerapporteerd in: Steenhoudt, M. 2019: *Archeologische opgraving, Jezus Eik - Maleizen, Fluxystracé*. BAAC Vlaanderen rapport nr. 1084, Gent.

Naar aanleiding van de aanleg van een gasleiding werd door Onroerend Erfgoed een archeologisch onderzoek in de vorm van een begeleiding opgelegd (vergunningsnummer 2017/067). Dit onderzoek kaderde in een ruimer onderzoek waarin reeds een bureaustudie, paleolandschappelijk bodemonderzoek en een veldkartering werden uitgevoerd in 2015-2016.

De volledige lengte van de nieuw te realiseren leiding bedroeg 7,8 km. Met een volledige breedte van de werfzone van gemiddeld 20 m is de totale oppervlakte dus 15,7 ha. Hiervan werd 6,44 ha onderzocht, dit komt overeen met ongeveer 3,2 km van de volledige lengte.

⁵ AGIV, 2017c

Er werden in totaal negen verschillende werkputten aangelegd. Bij elke noemenswaardige onderbreking werd een nieuw werkputnummer gegeven. Meestal was dit op plaatsen waar het tracé een weg of een waterloop kruiste.

Tijdens het onderzoek werden in totaal 54 sporen opgetekend. Ze kunnen ingedeeld worden in drie verschillende categorieën nl. kuilen (32), paalkuilen (13) en greppels (2). De categorie kuil kan opgesplitst worden in de subcategorieën kuil-onbepaald (8), ontginningskuil (5), houtskoolmeiler (17) en afvalkuil metallurgie (2). Zeven sporen werden na het couperen als natuurlijk beschouwd. In totaal zijn er 24 sporen die rechtstreeks of onrechtstreeks toegeschreven kunnen worden aan het productieproces van houtskool of ijzer. Dit is bijna 50 % van alle geregistreerde sporen. Deze sporen zijn terug te vinden in werkputten 1, 2, 4, 5, 6 en 8 waarbij het zwaartepunt gelegen is in werkput 4 met 10 sporen die toegeschreven kunnen worden aan deze productieprocessen. De sporen van metallurgie konden enkel in werkput 4 geregistreerd worden.

In het Zoniënwood zijn veelvuldig sporen aangetroffen die te maken hebben met houtskoolproductie en ijzerontginning. Hierbij moet opgemerkt worden dat de houtskoolproductie los staat van de activiteiten betreffende metallurgie. De houtskoolproductie begint reeds in de Romeinse periode en loopt door tot de 20ste eeuw terwijl de ijzerontginning enkel in de vroegmiddeleeuwse periode aanwezig blijkt te zijn. Er is ook enkel in deze periode een verband te maken tussen de houtskoolproductie en de ijzerontginning.⁶

De uitgevoerde dateringen hebben aangetoond dat de geregistreerde sporen in vier fases kunnen opgedeeld worden die dateren tussen de 7de eeuw n. Chr. en heden. Deze fases zijn aangevuld met twee extra fases, Een eerste fase “recent” waarin de recente verstoringen werden opgenomen en een tweede fase “onbepaald” voor sporen waar geen datering voor bekomen werd. Hieronder worden enkel de fases besproken die gemaakt werden op basis van de resultaten van de ¹⁴C-dateringen.

Een eerste fase is gedateerd tussen de 7de en de 9de eeuw n. Chr. Concreet werden een houtskoolmeiler, een leemontginningskuil en een kuil met slakresten en fragmenten van een smeltoven gedateerd. Deze liggen allemaal in de buurt van elkaar in werkput 4.

Een tweede fase is gedateerd tussen de 12de en 13de eeuw. In deze fase kunnen twee grubenmeilers geplaatst worden die gesitueerd zijn in werkput 2 en werkput 4.

Een derde fase dateert tussen de 15de en de 17de eeuw. Tot deze fase kunnen met zekerheid drie platzmeilers gerekend worden.

De vierde fase dateert vanaf de 17de eeuw tot heden. Tot deze fase kunnen zes platzmeilers en één spoor met smeetslakken gerekend worden.

Acht meilers zijn antracologisch onderzocht. De conservering van de houtskool is goed. Dit komt tot uitdrukking in de stevigheid van de structuur en de scherpkantigheid van de stukjes. Schimmels zijn niet vastgesteld. Insectenvraat werd slechts in één spoor en op slechts 1 fragment vastgesteld. Verkoolde schimmeldraden en vraatsporen kunnen een aanwijzing zijn voor het gebruik van ziek hout of hout dat al enige tijd op de grond heeft gelegen. Dit blijkt hier niet het geval: de houtskool was afkomstig van gezond hout.

Drie van de meilers die gedateerd werden tussen de vroege middeleeuwen en de 13de eeuw bevatten bijna uitsluitend beukenhout met een opvallend hoog percentage aan takkenhout van beuk. De takken vertonen in de dwarsdoorsnede veel jaarringen. Dit wijst op een relatief hoge leeftijd van de takken die waarschijnlijk afkomstig zijn van oudere bomen. Vanaf het eind van de 16de eeuw is haagbeuk in het

⁶ BOEREN et al. 2009: 15.

soortenspectrum van de kuilmeilers vertegenwoordigd. Haagbeuk levert een uitstekende kwaliteit houtskool op en het is bekend dat haagbeuk primair is gebruikt voor het maken van potas als grondstof voor de glasproductie. Het soortenspectrum in de meilers uit de jongste perioden is opvallend gevarieerd. Beuk wordt nog steeds gebruikt, maar er komen andere soorten bij, waaronder els, wilg en hazelaar. Opmerkelijk is het soortenspectrum van een staande meiler in werkput 6 dat uit maar liefst twaalf soorten bestaat, waaronder een stukje van vermoedelijk walnoot. De aanwezigheid van een afgesneden uiteinde suggereert dat het om takken, mogelijk snoeiafval, gaat (tuinafval?) dat hier verkoold is geraakt. Gezien dit een staande meiler is, zullen de takken niet als afdekkende laag hebben gefungeerd.

Beukenhout levert een goede kwaliteit houtskool op die qua brandwaarde vergelijkbaar is met eik. Mogelijk zijn de takken, ook die van andere houtsoorten dan beuk, gebruikt om de kuil af te dekken. De verandering in het houtgebruik tussen de vroege middeleeuwen en het einde van de 16de eeuw en later hangt mogelijk samen met het veranderen van de samenstelling van het bos of regels omtrent het gebruik van het bos.

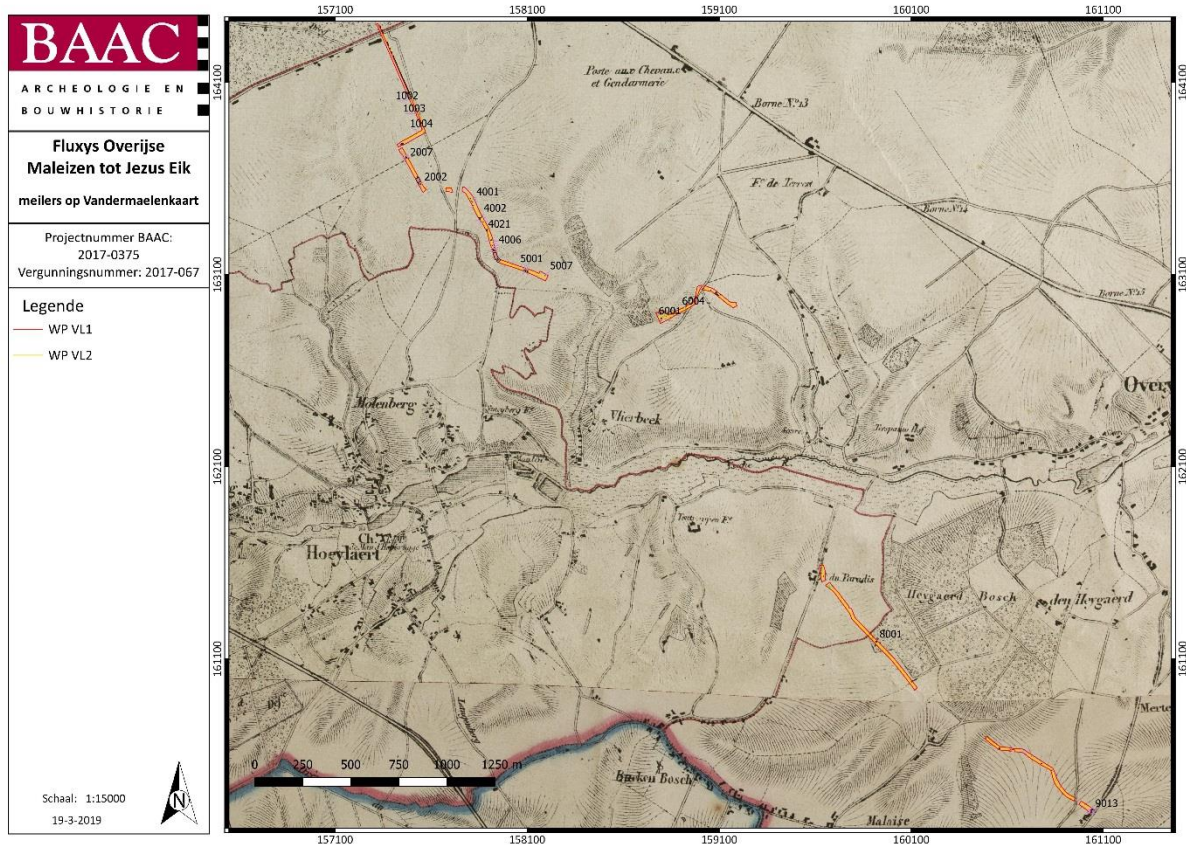
Het slakonderzoek van het staal uit de vroegmiddeleeuwse kuil (7de -9de eeuw) bevatte naast de metaalslakken ook fragmenten van de ovenwand. Op basis van dit onderzoek werd duidelijk dat de oven vermoedelijk een tapoven geweest is. De plek van de oven zelf werd niet geregistreerd binnen het projectgebied. De aangetroffen kuil met slakken is te interpreteren als een afvalkuil waarin de resten werden gedeponeerd nadat de oven afgebroken en leeggemaakt werd.

De slakken uit de postmiddeleeuwse kuil konden op basis van uiterlijke kenmerken en de gebruikte brandstof gedateerd worden vanaf de 17de eeuw. Hier betreft het echter geen ijzersmelterij, maar de afval van een smederij. Hier gaat het dus om de verwerking van ruw ijzer tot een voorwerp en niet de ontginning van ijzer. Uit het onderzoek bleek ook dat deze smidse gestookt werd met steenkool en niet met houtskool. De eigenlijke smidse moet echter elders gesitueerd zijn.

Het projectgebied bevatte de sporen van de economische activiteiten die zich afspeelden in het Zoniënwoud. Deze activiteiten bestonden vanaf de Romeinse periode uit het produceren van houtskool. In de vroege middeleeuwen kan deze activiteit gelinkt worden aan de ontginning van ijzer uit ijzerzandsteen die lokaal werd ontgonnen. Vanaf het einde van de 9de eeuw verdwijnt de ijzerontginning terwijl het produceren van houtskool blijft bestaan tot in de 20ste eeuw. De connectie van de sporen met het Zoniënwoud kan nog weergegeven worden op de Ferrariskaart waarop duidelijk te zien is dat de geregistreerde sporen allemaal in de restanten van het woud gelegen zijn. Voor de recentere sporen is te zien dat ze ten tijden van de Ferrariskaart (18de eeuw, Figuur 5) nog in bosgebied liggen terwijl ten tijde van de opmaak van de Vandermaelenkaart (19de eeuw, Figuur 6) de meeste van deze sporen eerder naast het bosgebied gelegen zijn.

Figuur 5: Synthesekaart: Allesporen op de Ferrariskaart.

Figuur 6: Synthesekaart: Allesporenkaart op Vandermaelen.

1.1.5 Geplande werken en bodemingrepen

Gezien de opzet in functie van een regularisatie, werden de werken reeds uitgevoerd. Er zijn geen bijkomende bodemingrepen, waardoor de toekomstige impact op het mogelijk aanwezige archeologische bestand niet bestaande is.

1.1.6 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.2 Werkwijze en strategie

Aangezien het hier gaat om een archeologienota met beperkte samenstelling, waarbinnen geen geplande bodemingrepen plaatsvinden, is er geen nood aan verder onderzoek. Aansluitend is er geen werkwijze of strategie nodig voor het bepalen van de aan- of afwezigheid van een mogelijke archeologische vindplaats aangezien er geen bedreiging voor het archeologisch bodemarchief gevormd wordt.

1.3 Besluit

1.3.1 Potentieel op kennisvermeerdering

Omdat het plangebied integraal verstoord is en waar nodig archeologisch onderzocht bij het uitgevoerde archeologisch bodemonderzoek met ingreep in de bodem (paleolandschappelijk bodemonderzoek en archeologische begeleiding; 2017/067) en het aanleggen van de huidige gasleiding, is er geen potentieel op kennisvermeerdering.

1.3.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Aangezien voor het volledige plangebied geen potentieel op kennisvermeerdering is en er geen geplande bodemingrepen zullen plaatsvinden en bovendien geen erfgoed meer aanwezig is, is er geen noodzaak aan verder onderzoek. Het plangebied kan bij deze dus vrijgegeven worden.

2 Samenvatting

De voorliggende archeologienota kadert in een regularisatie van een oude vergunningsaanvraag, waarbinnen reeds een volledig archeologisch traject werd uitgevoerd. De voorgaande omgevingsvergunning werd om bepaalde redenen vernietigd, waardoor de initiatiefnemer is genoodzaakt een nieuwe omgevingsvergunning aan te vragen. Om het dossier opnieuw goed te keuren, is er nood aan een archeologienota.

Aangezien de geplande werken reeds volledig werden uitgevoerd onder de vandaag vernietigde bouwvergunning zijn er op heden geen geplande ingrepen. Daarom is er geen kans op verdere kenniswinst. Daarnaast is door het uitgevoerd archeologisch onderzoek met bodemingreep en de aanleg van de huidige gasleiding het plangebied integraal verstoord. Dat betekent dat het plangebied niet verder onderzocht moet worden en bij deze vrijgegeven kan worden.

3 Lijst met figuren

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart	2
Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB), deel 1	3
Figuur 3: Plangebied op kadasterkaart (GRB), deel 2	4
Figuur 4: Plangebied op de meest recente luchtfoto van Vlaanderen	6
Figuur 5: Synthesekaart: Allesporen op de Ferrariskaart.....	9
Figuur 6: Synthesekaart: Allesporenkaart op Vandermaelen.	9

4 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2018. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 3.0)*, Brussel.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2017. Geoportaal. Available at:
<https://geo.onroerenderfgoed.be>.

AGIV, 2017a. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2017b. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Grootchalig Referentiebestand (GRB).

AGIV, 2017c. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at:
<http://www.geopunt.be>.

STEENHOUDT M., 2019. Archeologische opgraving. Jezus Eik-Maleizen, Fluxystracé (BAAC Rapport nr 1084).